

Značenje braka u životu ortodoksnih Židova

Roško, Damjan

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:849529>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za sociologiju

**ZNAČENJE BRAKA/ŽENIDBE
U ŽIVOTU (ORTODOKSNIH) ŽIDOVA**

Završni rad

Kandidat: Damjan Roško

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Markešić

Zagreb, lipanj 2017.

SADRŽAJ

UVOD	3
1. O ŽIDOVSTVU-OPĆENITO	4
2. OBREDNA NEČISTOĆA I OČIŠĆENJE PRIJE BRAKA	8
3. VJENČANJE ORTODOKSNIH ŽIDOVA (HATUNA)	11
ZAKLJUČAK	16
LITERATURA	17

UVOD

Mojim završnim radom o značenju braka/ženidbe u životu (ortodoksnih) Židova želio sam predočiti ne samo povijest Židova nego i njihov način života, a posebno instituciju braka i njegovo značenje u životu židovske zajednice.

Židovstvo, kao najstarija abrahamska monoteistička religija, imala je veliki utjecaj kroz povijest na ostala društva, te je židovska religija imala utjecaja na samo kršćanstvo, kao i na ostale religije. Židovi su zadržali stare običaje koje su počeli primjenjivati od kada su primili Toru na Sinaju, prije više od 3300 godina. Govori se i moli se na istome jeziku kojim je govorio Mojsije te se proučava ista Tora koju je učio Mojsije.

Bit židovske religije je vjerovanje u Boga, stvoritelja neba i zemlje, koji je sveznajući i svemogućí te ima kontrolu nad svima. Iz samoga židovstva se razvilo kršćanstvo i islam u sedmome stoljeću. Putem Mojsija, najvećeg židovskog proroka, Bog je dao židovskome narodu Toru, na Sinaju.

Sama ustanova vjenčanja, je jedna od najbitnijih privatnih židovskih ustanova, te omogućuje Židovima, ispunjavanje mnogih Božjih zapovijedi. Prema židovstvu, muž ili žena nisu „čovjek`` , odnosno potpuni, sve dok ne sklope brak u kojem sudjeluje Bog.

1) O ŽIDOVSTVU-OPĆENITO

Judaizam je najstarija religija koja govori o vjeri u jednog, bestjelesnog, duhovnog Boga, oca svih ljudi. Judaizam se temelji na Božjim zapovijedima i na poslušnosti prema „božanskom zakonu”. Takav zakon se nalazi u hebrejskoj Bibliji. Biblija je pisana na hebrejskom i aramejskom jeziku. Stari zavjet je podijeljen na tri poglavlja: Tora(Zakon koji sadrži Petoknjižje, odnosno pet Mojsijevih knjiga: Knjiga postanka, Knjiga izlaska, Levitski zakonik, Knjiga brojeva i Ponovljeni zakon), Proroci (Prvi proroci i Posljednji proroci) i Spisi (Psalmi, Knjiga o Jobu, Priče Salomonove, Prva i Druga knjiga dnevnika, Jezdrijina i Nemijina knjiga, Knjiga o Rutu, Pjesma nad pjesmama, Knjiga propovjednika, Plač Jeremijin, Knjiga proroka Danijela).Uz Toru, Židovi koriste i Talmud(na hebrejskom : učenje) koji je velika zbirka tumačenja hebrejske Biblije koja je nastala nakon Biblije.

Talmud se sastoji od obrednih pravila, pravnih propisa, priča i izreka. Sastoji se iz dva djela: Mišna (tekst učenja) i Gemara (Objašnjenje učenja).Kod ortodoksnih Židova jako je bitno pridržavati se velikog broja obrednih propisa i propisa o čistoći i ishrani. Osnivač religije Židova je Mojsije te se njegov život i njegova povezanost s Bogom spominje u Starom zavjetu. Mojsije je židovski narod izbavio iz egipatskog ropstva te im je dao dvije kamene ploče na kojima je bilo napisano Deset Božjih zapovijedi. Mojsije je prvi među osnivačima svih religija, čak je prije Zaratustre, Bude i Konfucija.

Židovstvo ne priznaje Isusa Krista kao Sina Božjeg, te ga optužuju da je heretik koji se protivi njihovoj vjeri u jednoga Boga. Isus Krist, u kršćanstvu predstavlja, spasitelja od zla, koji je svoj život dao radi našega spasenja, te ga kršćani doživljavaju kao kralja židovskoga. Židovstvo se od kršćanstva razlikuje po tome što kršćanstvo vjeruje u Trojedinog Boga- Oca, Sina i Duha Svetoga, dok Židovi vjeruju samo u Boga, Oca svemogućega. Tora, odnosno Zakon, je Božja riječ i sama Božja prisutnost, prema religijskom gledištu. Tora govori o privatnom, društvenom, političkom i vjerskom životu Židova.

Tora se sastoji od petoknjižja: Knjiga nastanka, Knjiga brojeva, Levitski zakoni, Knjiga izlaska i Ponovljeni zakoni. Talmud je zbornik usmene predaje rabina koji govori o religiozno-pravnim odnosima židovskog naroda. Židovi vrše vjerske aktivnosti u sinagogi, te rabin je židovski svećenik koji vodi vjerske aktivnosti u sinagogi. Rabinom se postaje nakon niza godina proučavanja Biblije i Talmuda. Židovi su narod koji za razliku od kršćana ne

cijene suzdržavanje od braka te se obred vjenčanja održava radnim danom. Židovstvo je podijeljeno na ultraortodoksne, ortodoksne, konzervativne i reformirane Židove.

Bitni židovski blagdani su : šabat, Roš hašana, Jom Kipur, Šavuot, Jom Jerušalajim, Jom ha-Acmaut, Jom ha-Šoa, Pesah, Purim, Tu bi-š-vat, Hanuka, Š'mini Aceret i Simhat Tora. Izrael je zemlja koju je Bog obećao Abrahamu, prije se zvala Kanaan, te je to bilo područje zapadno od Jordana i Mrtvog mora prije doseljenja Izraelaca. Izraelci su doselili iz gornje Mezopotamije u Kanaan oko 1200. godine prije Krista, jer je Bog rekao Abrahamu da dosele to područje. Zemlja Izrael ima za sve Židove posebnu bit. Država Izrael nastala je zbog toga što su se mnogi Židovi nakon raseljavanja počeli vraćati u državu Izrael i sveti grad Jeruzalem, te se zbog toga stvorio cionizam, židovski pokret pomoću kojega je nastala država Izrael, 14. svibnja 1948. godine. Odnos Židova prema vjeri regulira se pomoću HALAHE, koja se sastoji od vjerskih propisa i pravila koja čine vjerski zakonik. Danas živi oko 15 milijuna Židova u svijetu, te ih većina živi u SAD-u, Izraelu, Rusiji i Francuskoj. Židovi su semitski narod podrijetlom iz Mezopotamije, nastanjen u starini na Bliskom istoku. Ime za neslobodne Židove u Starome zavjetu, Hebreji odnosilo se na one s druge strane Eufrata ili čak nomade. Ime Judejci na početku se odnosilo na pripadnike vodećeg izraelskog plemenskog saveza Juda, koji je nazvan po Judi, sinu Jakobovu i Lejinu. Židov je onaj koji je rođen od majke Židovkinje ili onaj tko je prešao na samo židovstvo. 1933. godine Židova je bilo oko 16 milijuna, ali je nakon nacističkih i fašističkih progona i holokausta oko 1947. broj smanjen na 11,3 milijuna.

Među europskim se Židovima razlikuju dvije skupine: Sefardi, odnosno španjolski Židovi i Aškenazi, tj. srednjoeuropski i istočnoeuropski Židovi. U Bibliji se govori o Židovima kao o Božjem narodu, odnosno o izabranom narodu. Zbog globalizacije i međunarodnih veza u trgovini i financijama postali su bitni u gospodarstvu u cijelom svijetu. U državi Izrael živi oko 83% Židova, 16,8% Arapa. U gradovima Izraela službeni jezik je hebrejski i arapski. Vrlo je razvijena poljorivreda: pšenica, vinova loza, ječam, masline, agrumi, duhan, kikiriki, pamuk, šećerna repa, voće i povrće (rajčice); stočarstvo: goveda, ovce, koze, konji, deve; rudarstvo: bakrena ruda, morska sol, potaša, prirodni fosfati. Također imaju vrlo razvijenu industriju elektromotora, zrakoplova, radioaparata, motornih vozila, cementa, stakla, tekstila, lijekova, papira, obuće, duhana, gume, kemijskih i prehrambenih proizvoda, brusionice dijamanata. Tel Aviv je bio glavni grad Izraela i samo sjedište vlade, no Izraelci smatraju Jeruzalem glavnim gradom Izraela, te je Jeruzalem postao glavnim gradom Izraela. Izraz ortodoksni Židovi, odnosi se na Židove, koji smatraju kako je njihovo vjerovanje jedino

ispravno. Riječi Jevreji i Hebreji dolaze od pojma Ivri (u množini Ivrim koja dolazi od hebrejske riječi ever koja znači prelaziti). Židovi su nomadi koji su se naselili iz Mezopotamije u druge krajeve i prešli su rijeku Eufkrat, nisu bili samo Jevreji, potomci Abrahamovi, nego i njima srodna plemena, kao Amonićani, Edomljani, Moabljeni itd., koje drugi narodi, odnosno plemena, također nazivaju Ivrim. Kada je narodna individualnost ojačala, izgubio se naziv Ivri, te ga je zamijenilo narodno ime Izrael. Prorok Jeremija poznaje ime Jehudim, tj. Židovi, koje ima svoj izvor koji dolazi po imenu četvrtog Jakovljeva sina Jude, po kojem je jedno izraelsko pleme dobilo naziv Judejci. U grčkoj i rimskoj književnosti upotrebljava se nazivi za Jevreje: Židovi, Židi, Judejci, Žudjeli, Judje.

Čifuti je također naziv za Židove koji je izveden iz židovskog imena, Jehudi, preko perzijskog naziva Džühud i turski Çifut. Taj je naziv došao iz Turske, te ima za Židove uvredljiv naziv. Prema Bibliji, praotac Židova, Abraham seli 2000. godine prije Krista iz Mezopotamije u Kanaan. Njegovi potomci ostavljaju zemlju zbog gladi i na poziv Josipa, sina Jakovljeva, odlaze u Egipat, gdje se naseljavaju u provinciju Gošen. Krajem 18. stoljeća prije Krista, Židovi su iselili iz Egipta, pod vodstvom Mojsija te su pobijedili Egipćane.

Vrijeme samostalnosti i židovske jedinstvene države Izrael bilo je kratko. Poslije smrti Salomonove, došlo je do raspada jedinstvene židovske države na državu Izrael i državu Juda. Od 587. godine prije Krista do 538. godine prije Krista, kralj Nebukadnezar II. Je raselio Židove iz Palestine u Babiloniju. Kada je perzijski kralj Kir 539. godine prije Krista osvojio Babiloniju, pustio je Židove da se vrate u domovinu Izrael. Od 332. godine prije Krista do 140. godine prije Krista, Aleksandar Makedonski je uništio perzijsku državu, a Judeja je došla pod njegovu vlast. Za vrijeme Aleksandra Makedonskog, mnogi Židovi bili su prisiljeni napustiti svoj kraj te naseliti krajeve na kojima su bili sigurni od vladavine Aleksandra Makedonskog. Pompej je osvojio Jeruzalem, te je tako Rim dominirao nad Židovima.

Židovska monoteistička religija predstavlja samu bit židovskog naroda. Adonaj (gospodin), el Šadaj (svevišnji), Elohim (nebeski) odnosi se na samog Boga čije se ime nije smjelo niti izgovoriti. Jahve, jedini Bog Židova, dao je Sinaju zakone Mojsiju, koji je pod njegovim vodstvom odredio izabranom narodu vjerske, političke, socijalne i higijenske načine, odnosno propise vladanja. Mnoge druge vjeroispovijesti utjecale su na židovstvo te je zbog toga došlo do odstupanja od monoteizma i Mojsijeva zakona. Kada dolazi do odstupanja od monoteizma, javljaju se proroci, koji se bore za tradiciju Izraela, koji su upozorili izraelski narod o mogućim sankcijama, odnosno kaznama, govorili su o životu poslije smrti, i navješćivali su dolazak spasitelja- Mesije. U srednjem vijeku, Židovi, osobito u vrijeme progona, dolaze do

mistike, koja potječe još iz starog vijeka. Izraelci su, kao sveti izabrani narod, imali pravo uništiti kanaanske narode jer je Bog bio na njihovoj strani.

Židovstvo kao prva religija koja je monoteistička, bila je vezana uz vršenje ritualnih propisa u jeruzalemskom hramu, te kada je bio razoren drugi jeruzalemski hram 70. godine, stvorio se novi oblik bogoslužja i liturgije, koja se sastoji od molitva i čitanja kanoniziranih knjiga. Sama filozofija u židovstvu bila je itekako razvijena. Filozofija Židova proučava svijet i sve oko njega sa religijskog stajališta. Sama bit židovske filozofije bila je ta da teološke istine moraju biti u skladu s razumom, a ta bit je preuzeta od arapske filozofije koja je imala utjecaja na židovsku filozofiju. Jedan od najutjecajnijih židovskih filozofa bio je Moše ben Mahmon, odnosno Majmonides kojeg su kritizirali židovski mislioci. Židovsko pravo također je izuzetno unaprijeđeno i razvijeno. Židovsko pravo svodi se na Mojsijeve knjige te zbog toga ima religiozne elemente. Židovsko pravo nastoji se zalagati za siromašne, zaštitu siromašne djece i udovica, gostoljubivost prema strancu.

Židovsko pravo može analizirati staropatrijahalni način života, odnosno, pravo se bavi poligamijom, konkubinatom, razvodom braka i leviratskim brakom.

Također, monogamija je uvedena kasnije zbog prilagodbe kršćanstvu, jer se u židovstvu prije prakticirala poligamija. Židovi su prema istraživanjima antropologa sa sveučilišta u Utahu, najpametniji narod na svijetu, jer su malobrojni a dobitnika Nobelove nagrade ima oko 27%, te najbolji šahisti su Židovi. Primjer najboljeg šahista je, Bobby Fischer, koji sebe ne smatra Židovom, ali njegovi roditelji su bili Židovi. Židovska književnost, umjetnost i glazba ima veliki utjecaj na globalizirano društvo, te Židovi uglavnom posjeduju velike korporacije i vladaju svijetom.

2) OBREDNA NEČISTOĆA I OČIŠĆENJE PRIJE BRAKA

Tuma se odnosi na stanje duha koje je nečisto, odnosno koje se treba očistiti prije samoga braka. Osoba koja je duhovno nečista, nije smjela ulaziti u Hram jer je sam Hram uvijek morao ostati obredno čist. Židovi su znali dolaziti u Hram zbog prinošenja žrtve Bogu, te su koheni i leviti (židovsko svećenstvo) imali svetu službu u Hramu te su tamo bili dosta vremena. U Hram se moglo ulaziti tek nakon procesa očišćenja. Sama tuma (obredna nečistoća) i tahora (očišćenje prije braka) bili su pisutni sve dok Hram nije bio uništen. Tuma se odnosi na nešto što je nevidljivo, odnosno duhovno stanje.

U židovstvu, postoji nekoliko stupnjeva nečistoće, koji se odnose na samo trajanje nečistoće, način širenja nečistoće i način očišćenja od nečistoće. Stupnjevi obredne nečistoće su: izvor izvora nečistoće- ljudski leš ili njegov dio najviši je stupanj obredne nečistoće, izvor nečistoće- sve što je onečišćeno ljudskim lešem, leš osam vrsta gmazova spomenutih u Tori, prihvatitelj nečistoće- ono što je onečišćeno izvorom nečistoće postaje nečisto; sve te nečistoće nakon izvora zovu se toladot hatuma ili vladot hatuma te dodirrom onečišćuju samo jelo i piće. Osoba koja se onečistila opipom leša, čisti se tako da se rasprši voda po njemu s pepelom crvene krave, trećega i sedmoga dana, te osoba treba uroniti u mikvu nakon sedam dana. Nečistoća osobe prestaje nakon zalaska sunca. Mnogo propisa o nečistoći više ne postoji zbog toga što je Hram srušen te obredna čistoća nije toliko bitna jer se ne mogu više obavljati službe u Hramu. Jedina nečistoća koja je i danas prisutna, koja je prikazana u Tori, je nečistoća krvarenja. Tema čistoće obitelji je jedna od najtežih i najsloženijih tema. Pojam nida odnosi se na ono odbačeno, udaljeno: „Žena koja je prokrvarila iz izvora krvi i vidjela je kap krvi, obredno je nečista`` (Židovstvo, str. 278.)

Spolni odnos u doba nida u Tori je zabranjen, a kazna za prekršaj zabrane je karet, smrt Božjom rukom. Zbog toga su rabini uveli zakon, da muškarac ne smije dodirivati ženu dvanaest sati prije očekivanoga početka mjesečnice. Zbog toga treba pratiti ciklus mjesečnice, odnosno treba znati kada počinje mjesečnica. Početak mjesečnice može biti: početni dan u mjesecu, može se predvidjeti kada će početi mjesečnica, kod nekih žena ciklus traje kraće ili dulje pa se tako smanjuje ili povećava obratnim redoslijedom, kod nekih se žena menstruacija može popratiti fizičkim znacima kao što su umor, bolovi u trbuhu ili na drugom dijelu tijela.

Da bi se žena očistila od obredne nečistoće, potrebno je : čekati kraj mjesečnice koji traje 5-6 dana, „prekid za očišćenje`` - zadnji dan krvarenja, prije zalaska sunca, žena se mora oprati

toplom vodom, pogotovo spolovilo te nakon toga obavlja „prekid za očišćenje“, tako da prstom unese komad čiste vate, te na taj način može vidjeti je li čist ili na njemu ima krvi. Ako krv nije od zaostalog završenog krvarenja, nego ako drugi put vidi krv, mora čekati još jedan dan te, prije zalaska sunca na isti način provjeriti. Kada je komad vate čist, žena zna da je prestala mjesečnica. Treba obući čistu odjeću te promijeniti posteljinu. Nakon toga dolazi do sedam čistih dana, žena čeka sedam dana bez krvarenja, te se zbog toga zovu „sedam čistih dana“. Od zalaska sunca pa sve do zalaska sunca, žena provjerava ima li krvi, te ako pronađe krv, ponovno broji sedam dana ispočetka.

Nakon sedam čistih dana, počinje tevila, žena uranja u mikvu, obrednu kupku, na kraju sedam čistih dana. Mikve je bazen vode u koji se uranja da bi se osoba očistila od obredne nečistoće. Postoje dvije vrste mikve: prirodna i umjetna. U mikve se danas uranjaju: žene radi očišćenja od nečistoće mjesečnice, ljudi koji konvertiraju iz jedne religije na židovstvo, posuđe koje su proizveli ne-Židovi, prije uporabe, ljudi koji ispisuju Božje ime, prije šabata, blagdana, Jom kipura i tijekom deset dana pokore mnogi uranjaju u mikve, hasidi uranjaju svakoga dana. Postoje arheološki nalazi mikvi u Izraelu, koje su postojale za vrijeme prvog i drugog Hrama, privatne i javne mikve. To samo pokazuje kako su se Židovi pridržavali propisa obredne čistoće tijekom cijele povijesti. Mikve simbolizira početak svijeta, koji je čist i pun života. Sama voda je nastala prije kopna. „I zemlja je bila kaos i nered i mrak nad dubinom i Božji duh je lebdio nad vodom.“ (Post 1,2)

Jedna od prvih stvari koju je Bog stvorio bila je voda. Žena se ulaskom u mikvu na kraju nečistoće, u procesu očišćenja vraća na sam početak, te je voda zapravo simbol izvora života na svijetu. Stare mikve koje su pronađene nalazile su se pored kupališta i nisu služile umjesto njih nego su služile da bi osoba postala čista od obredne nečistoće. Smisao mikve nije fizičko čišćenje, odnosno održavanje higijene, nego joj je smisao tahora, odnosno obredna čistoća. Primjer toga je rimska kupelj koju je koristio Herod za sebe u svojoj palači na Masadi. Pokraj kupelji zeloti su izgradili na Masadi mikvu. Da bi žena uronila u mikvu mora se pripremati te mora uroniti u nju nakon izlaska zvijezda. Prije samog zalaska sunca žena se priprema za uranjanje te ulazi u mikvu.

Žena pere zube, te pri uranjanju ne otvara usta, uklanja nakit, pere kosu i češlja je, čisti nokte od prljavštine i uklanja lak te pere cijelo tijelo. Mnogo žena leži u kadi pola sata, kako bi se uklonila prljavština koja je na samoj koži. Kada je tijelo mokro od vode koja ga je oprala, žena ulazi u mikvu kako bi se očistila od nečistoće. Kada žena uranja u mikvu cijelo tijelo joj mora biti pod vodom, kosa također, noge mora držati razdvojeno, kako bi voda očistila svaki

dio njezinog tijela. Nakon prvog uranjanja, dok stoji u vodi mikve do vrata podiže oči i blagoslivlja: „ Blagoslovljen si, Vječni, Bože naš, kralju svijeta, koji si nas posvetio svojim zapovijedima i zapovijedio nam uranjanje. (BARUH ATA ADONAJ ELOHENU MELEH HAOLAM AŠER KIDEŠANU BEMICVOTAV VECIVANU AL HATEVILA)

Odmah potom uranja na isti način drugi put. Tijekom dva tjedna svakoga mjeseca, mužu i ženi su zabranjeni spolni odnošaji i sam dodir. Tora zabranjuje i sam dodir, približavanje za vrijeme mjesečnice. „Ženi u nečistoći krvarenja se ne približuj, da ne bi otkrio njezinu golotinju.`` (Lev 18, 19)

Zabranjeno je također ispružiti ruku prema ženi, davati predmet ženi bez da se položi na stol i s njega uzima, mužu je zabranjeno spavati u krevetu njegove žene. U vrijeme nide treba razdvojiti krevete, da se partneri ne bi dotaknuli kada spavaju. Nakon ženinog ulaska u mikvu, muž treba tu večer ženi posvetiti mnogo pažnje i ljubavi zato što je očišćena i posvećena za njega.

„U židovskome svijetu dan vjenčanja određuje se prema danu pogodnom za održavanje prvoga spolnog odnošaja partnera, što ovisi o mjesečnom ciklusu mladenke i njezinoj mogućnosti da stupi bračni savez``. (Židovstvo) Vjenčanje može biti spremno tijekom dva tjedna kada je žena obredno čista, odnosno očišćena od obredne nečistoće. Tevila, odnosno uranjanje je obično prisutno dan prije vjenčanja, kako bi žena bila čista za svog muža. Medeni mjesec, nije prihvaćen u židovskoj tradiciji, jer su spolni odnosi vjenčanog para zabranjeni nakon prve noći. Nakon samog vjenčanja, partneri prema židovskoj tradiciji trebaju biti pored porodice i u okružju koje im je poznato i blisko. U takvom okružju će proslaviti „sedam blagoslova``.

3) VJENČANJE ORTODOKSNIH ŽIDOVA (HATUNA)

Najvažnija privatna ustanova u židovstvu je vjenčanje, koje je bitno da bi se mnoge Božje zapovijedi ispunile. U židovstvu je u obitelji najbitniji zajednički život za koji su potrebni muž i žena. Muž i žena samo zajedno se nazivaju „čovjek“, što se odnosi na potpunost. Veza između muškarca i muškarca ili žene i žene, u židovstvu je zabranjena prema Tori. Sam liberalizam, koji je danas prisutan u svijetu, židovstvo ne odobrava, jer židovstvo odobrava samo zajednicu muškarca i žene. Prema Tori prvi uvjet za vjenčanje je taj da su oba partnera Židovi.

Na samim počecima, do uspostavljanja braka se dolazilo na taj način da su partneri imali prvo spolni odnos, pa su nakon toga ulazili u brak. Vjenčanje ortodoksnih Židova podijeljeno je na dva dijela: erusin, odnosno zaruke ili kidušin-posveta i nisuin, sama ženidba. „Naziv kidušin, posvećenje, govori o biti ove ustanove. Židovstvo smatra brak svetim, vezom u kojoj se jedan partner posvećuje drugome, s ciljem uspostavljanja židovskog doma. To je duboka veza koja uključuje prava i dužnosti oba partnera.“ (Židovstvo, str. 438.)

U sam brak, partneri ulaze promišljeno, tako da se međusobno poštuju i da dijele zajednički cilj: stvoriti veći židovski narod, koji će nastaviti vječni poziv židovskog naroda.

U samom obredu kidušina, muž treba pridobiti ženu uz njezin pristanak, jer bez njezina pristanka sam obred se ne može obaviti. Za sam obred kidušina, potrebna su dva košer svjedoka, koji će biti prisutni za vrijeme samog čina. Prema rabinima, kidušin se može obaviti na tri načina: novcem, ispravom ili spolnim odnosom.

Novcem muškarac može obaviti obred kidušina na taj način, da joj da novac, ili određenu vrijednost uz izjavu : „Posvećena si mi ovim novcem (ili: ovom vrijednošću).“ (Židovstvo, str. 438.) U Tori se samo uzimanje odnosi na kupovanje za novac. Kada se u Tori govori o uzimanju, uvijek se misli na kupovanje za novac, kao što Abraham kaže pri kupnji pećine Mahpele: „Dao sam novac za polje, uzmi od mene.“ (Post 23, 13)

Muškarac može ženi dati ispravu na kojoj piše: „Posvećena si mi ovom ispravom.“ (Židovstvo, str. 439.) Na ispravu se trebaju potpisati ostali svjedoci, te su takav način uspostave braka naučili rabini iz Tore. Samim spolnim odnosom partnera, partneri mogu ostvariti brak. Ovaj način uspostave braka postao je zabranjen od rabina, jer spolni odnos ne mora biti radi ostvarenja braka, nego radi samog tjelesnog užitka. Nakon oko godinu dana, priprema se obred nisuin, odnosno obred pod baldahinom, koji ima sedam blagoslova i

davanje ketube, odnosno bračne isprave, nakon čega muž čeka ženu u vlastitom domu, te žena ima dopušten spolni odnošaj s mužem.

Sam erusin, se odnosi na namjeru partnera i njihovih obitelji o budućem vjenčanju. Kod ortodoksnih židova, mogu se sastaviti šetar tenaim, odnosno isprave o uvjetima, tj. dogovori među roditeljima partnera, o terminu vjenčanja, podjeli troškova za vjenčanje i za ostale potrebe partnera. Smisao samog ugovora je jačanje veze i sakupljanje prihoda za par koji će se vjenčati. Običaj je razbiti tanjur, u sjećanje na rušenje Hrama u tome sretnom trenutku. Na samom obredu, svi plešu u čast budućem vjenčanom paru. Nakon samoga plesa, mladoženjiina majka predaje mladenki razni nakit. Sve je popraćeno pjesmom i plesom. Na kraju se maže kana na ruke para, te trag kane ostaje na rukama oko tjedan dana, te mu je simbolika ta da svjedoči o stvorenoj vezi mladenaca i njihovih obitelji, vezi čiji je cilj vjenčanje.

Dan vjenčanja i dogovor oko podjele troškova se dogovaraju usmenim načinom. Danas se kidušin i nisuin rade istoga dana, dok je prije, u talmudsko doba, partneri su se između dva obreda razdvajali na neko vrijeme. Na dan vjenčanja, kod ortodoksnih Židova, mladoženja i mladenka poste, jer im je taj dan poput „Jom kipura`, dan preispitivanja, odnosno bitan dan koji označava prijelaz u važan i odgovoran dio života. Post traje do kraja obreda pod baldahinom. Obred danas počinje potpisivanjem ketube. Prva osoba koja potpisuje ketubu je mladoženja, a zatim dva svjedoka. Ketuba je isprava koja se sastoji od obveza muža i pravima žene. Ketuba je nastala u doba drugoga Hrama te su ju napravili članovi Velikoga Sabora. Ketuba se odnosi na osiguranje ženinih prava u braku u slučaju smrti muža ili rastave. U ketubi se muž obvezuje ženi osigurati hranu i odjeću, održavati s njom spolne odnose, kako je određeno u Tori.

Također muž se obvezuje brinuti za njezino liječenje i pogreb. Muž je dužan obvezati se i osigurati isplatu određene svote novca u slučaju rastave ili svoje smrti.

U ketubi se ne navode iznosi novca od kojih se konačni iznos sastoji, nego se utvrđuje konačni zbroj, koji se zove ukupnim iznosom ketube. „ Mladoženja izjavljuje da se dobrovoljno obvezuje i jamči za tu svotu svom pokretnom i nepokretnom imovinom kojom raspolaže i kojom će raspolagati od vjenčanja nadalje. On se obvezuje dati joj ukupan iznos ketube za svog života- ako se rastanu, ili nakon smrti ako postane udovica. Šimon ben Šetah je u vezi ketube donio odluku da sva muževa imovina, pokretnine i nekretnine, bude jamstvo za potrebe isplaćivanja ketube u slučaju rastave ili suprugove smrti.`(Židovstvo, str. 441)

Ketuba je bitna da bi se spriječile rastave u braku zbog kriznih situacija i bitna je za stvaranje gospodarske sigurnosti, a ne služi samo da bi govorila o ženinim pravima. Muž prema Tori smije ženiti ženu samo uz njezin pristanak, ali se može rastaviti od žene i bez njezina pristanka. Ketuba pomaže udovicama na taj način, da imaju pravo naslijediti svote koje su zapisane u ketubi, prije nego ostali koji trebaju naslijediti svote podijele novac. Također, ketuba u slučaju svađe ili krize u braku, kada bi žena zaprijetila ketubom, muž bi dva puta promislio prije nego bi se odlučio rastaviti, te bi odustao od te namjere. Ako bi brak završio rastavom, žena bi započela novi život sa lijepom svotom novaca. Danas je ketuba izgubila važnost zbog toga što je višeženstvo zabranjeno. Također donesena je odluka koja je omogućila osiguranu prehranu nakon rastave, te je za rastavu potrebna i ženina odluka, odnosno ženin pristanak.

Danas nema suparništva među udovicama, jer više nema višeženstva tako da udovica je jedna jedina i lakše može preuzeti imovinu koja joj je namijenjena. Kada je višeženstvo bilo dozvoljeno, udovice bi se svađale oko imovine te nije bilo moguće podijeliti pravedno imovinu i dogovoriti se oko podijele imovine. Danas se muž ne može rastati bez pristanka žene, te žena ne treba više prijetiti mužu svotom iz ketube, nego ga može tražiti da joj financira troškove za stanovanje i ostalo. Nakon hatana, potpisivanja ketube mladoženja, u pratnji obojice očeva mladenaca, odlazi do nevjeste, kale, koja sjedi između dviju majki. Kada joj priđe, pokriva joj lice velom, koje simbolizira židovsku čednost, odnosno čistoću prije braka. Povijest ovog običaja potječe od drevne židovske prošlosti: prije vjenčanja Rebeke i Izaka, kada je Rebeka prvi put izdaleka ugledala Izaka „uzela je veo i pokrila se.“ (Post 24, 65) „U najuzbudljivijem događaju života mladoga para, hatana prate dvojica očeva i kala, s dvjema majkama.“ (Židovstvo, str. 442.)

U židovstvu se podjednako poštuju oba roditelja, hatan nakon vjenčanja ima dva oca, a kala ima dvije majke. Ako su roditelji umrli, običaj je iskazati roditeljsku čast bračnome paru rođaka. Pratioci, odnosno, šošvinim, imaju smisao da mladenci na dan vjenčanja budu uspoređeni s kraljem i kraljicom, koje se radi odavanja počasti uvijek prati. Poslije prikriivanja mladenkinog lica, kreće se zajedno s pratiocima prema baldahinu, i tamo mladoženja čeka mladenku. Hatan treba čekati kalu, a ne obratno zbog toga što to ne bi lijepo izgledalo.

Kala s pratiljama korača prema hupi, i kada dođe do vjenčanog baldahina, staje s desne strane hatana. Hupa je komad tkanine razapet kao nadstrešnica, pod kojom se održava vjenčanje.

U Mišni i Talmudu hupa se odnosi na sam obred vjenčanja. Samo razapinjanje hupe nad parom simbolizira stvaranje novoga doma u židovskome narodu. Hupa je zapravo trenutak

kada par ostaje nasamo u zatvorenoj sobi. U ortodoksnih Židova je običaj da kala, kada dođe s pratiljama dođe do hupe te držeći svijeće u rukama, sedam puta obiđe oko hatana, a na kraju mu stane s desna. Očevi stoje pokraj mladoženje, a majke pored mladenke.

Rabin nakon baldahina, organizira svečanost te je mladoženjin poslanik. On ih blagoslivlja nad vinom i govori blagoslov za erusin: „ Blagoslovljen si, Vječni, Bože naš, kralju svijeta, koji si nas posvetio svojim zapovijedima i zabranio nam rodoskvrnuće i zabranio nam spolne odnošaje sa zaručnicama i dopustio nam spolne odnošaje sa suprugama, nakon hupe i kidušina. Blagoslovljen si, Vječni, koji posvećuješ svoj narod Izrael hupom i kidušinom.`` Nakon blagoslova piju hatan i kala od toga vina, ali ne blagoslivljaju vino jer je rabin već blagoslovio vino.

Pri obredu kidušina običaj je upotrijebiti propisani „novac`` u obliku prstena kojeg mladoženja daruje mladenki. Najmanja dopuštena vrijednost prstena zove se peruta, odnosno sitnica, koja se odnosi na zrnce srebra zapremnine polovine sjemenke ječma. Rabini su odredili da prsten mora biti zlatan i jednostavan, bez ukrasa i dragog kamenja, zato da ne bi postojala razlika između bogatih i siromašnih vjenčanih parova, jer i najskuplji prsten prema židovstvu, ne može doseći vrijednost žene. Sam prsten ne simbolizira vjenčanje, nego čini vjenčanje, dio je kidušina. Zbog toga mladoženja mora prsten kupiti svojim novcem, jer inače vjenčanje nije pravovaljano. Prije samog stavljanja prstena hatan u prisutnosti dvaju svjedoka kaže kali: HARE AT MEKUDEŠET LI BETABAAT ZO KEDAT MOŠE VE-JISRAEL- , što znači: Evo, posvećena si mi ovim prstenom, prema vjeri Mojsijevoj i Izraelovoj. Nakon toga stavlja joj prsten na prst desne ruke. Tom rečenicom mladoženja daje značenje činu vjenčanja i daje mu pravnu snagu prema židovskome pravu, što znači da se samo na rabinskome sudu taj brak može zaustaviti rastavom.

Prsten kojeg mladoženja stavlja sebi ili kojeg mu stavlja mladenka, nije židovski običaj, jer muškarac posvećuje ženu, a ne obratno pa zbog toga on sebi stavlja prsten ili mu ga žena stavlja tek nakon obreda pod hupom. Nakon toga rabin čita ketubu, koja je potpisana i napisana prije samoga vjenčanja, te ju hatan desnom rukom predaje kali, koja ju prima u svoju desnu ruku.

Nakon što mladoženja da nevjesti ketubu, moli se sedam blagoslova. Poslije čitanja sedam blagoslova, vjenčani par ponovno pije od blagoslovljenog vina. Nakon toga, mladoženja govori stih: IM EŠKAHEH JERUŠALAJMI TIŠKAH JEMINI TIDBAK LEŠONI LEHIKI IM LO EZKEREHI IM LO AALE ET JERUŠALAJIM AL ROŠ SIMHATI- „ Ako te

zaboravim, Jeruzaleme, neka se osuši desnica moja, neka mi se jezik zalijepi za nepce ako te ne spomenem, ako ne podignem Jeruzalem na vrhunac sreće svoje.` (Ps 137, 5-6)

Nakon izgovorenog stiha, mladoženja desnom nogom zdrobi čašu, što simbolizira tugu i bol zbog rušenja Hrama, koji simbolizira židovski dom. Rušenja doma se podsjećamo upravo na vrhuncu sreće, kada gradimo vlastiti dom, kako bi se podsjetili da je naš dom još ruševan, a većina naroda živi u dijaspori. Običaj ortodoksnih Židova je „da svjedoci otprate par do sobe u kojoj će po prvi put, kao muž i žena, ostati nasamo, što se naziva jihud.` (Židovstvo) Kada su nasamo, jedu lagan obrok, jer je običaj ortodoksnih Židova da do onda cijeli dan poste. Kod Sefarda, mladenci budu nasamo kasnije, noću nakon vjenčanja. Bitna je zapovijed na dan vjenčanja razveseljavati mladoženju i mladenku. Tu zapovijed nalazimo u Mišni i Talmudu kako ih treba razveseljavati.

Na kraju večere samog vjenčanja, govori se zimun, koji čuva sjećanje na događaj vjenčanja, nakon toga birkat hamazona, mezamen izgovara blagoslov nad vinom. Nad idućom čašom vina gosti izgovaraju šest vjenčanih blagoslova, nakon čega se vino iz obiju čaša miješa i ponovno nalijeva u dvije čaše, od kojih jednu ispija mladoženja, a drugu mladenka. Tijekom sedam dana nakon vjenčanja svake večeri se priređuje večera u čast mladenaca, u kojoj se govore riječi iz Tore, pa bi se na kraju ponovilo sedam blagoslova. Ovih sedam blagoslova se slavi svake večeri na drugome mjestu: u domu roditelja mladenke, mladoženje, domu braće i sestara i prijatelja. Šabat hatan je šabat na kojem se hatan u sinagogi uspinje k Tori, te prije vjenčanja, na taj način uzvisuje se hatan pozivom k Tori. U sinagogi se priprema proslava u njegovu čast, pjevaju se pjesme uobičajene za šabat hatan. Kada se hatan uspinje k Tori, omiljen je običaj bacati slastice na njega, kao simbol želje nazočnih da hatanu i njegovoj ženi život bude sladak. Na kraju molitve prema običaju, priprema se kiduš u čast hatana. Također u sinagogama pozivaju okupljene na šabatni objed, gdje pjevaju i razveseljuju hatana. U određenim ortodoksnim zajednicama, postoji običaj da se mladoženja i mladenka ne vide tjedan dana prije vjenčanja. Zbog toga nevjeste koje se pridržavaju toga običaja ne dolaze na šabat hatan, nego umjesto toga sa vlastitim prijateljicama u kući održavaju šabat kalu.

ZAKLJUČAK

Pišući završni rad, puno sam toga naučio o Židovima, braku, shvaćanju Boga i o samome sebi. Bit samoga braka je stvaranje obitelji, većeg izraelskog naroda, koji će pozitivno utjecati na samu okolinu i razvoj društva.

Brak je bitan ako muž i žena osjećaju ljubav jedan prema drugome te ako se međusobno podupiru i podnose. Bog je stvorio ženu da muškarcu ne bi bilo dosadno i isprazno u životu.

„ Uživaj život sa ženom koju ljubiš u sve dane svojega ispraznog vijeka koji ti Bog daje pod suncem, jer to je tvoj udio u životu i u trudu kojim se trudiš pod suncem. `` (Prop, 9,9)

LITERATURA

1. Da-Don, K. 2004. Židovstvo; Život, teologija i filozofija. Profil, Zagreb.
2. Rebić A., Fućak J., Duda B. 2014. Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
3. Webber, E. 2008. Talmud, Litteris, Zagreb.
4. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Judaizam>
5. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Kr%C5%A1%C4%87anstvo>
6. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Mojsije>
7. <http://rijeczivota.hr/zidovi-najpametniji-narod-na-svijetu>
8. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Judaizam>
9. <http://www.jewishweddingtraditions.org/orthodox-jewish-wedding>